

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО УЛОЖЕННЯ 1903 РОКУ

Вовк О.Й., Дзейко Ж.О., Котенко Т.В.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Історіографію Уложення 1903 року найбільш повно представляє “Огляд хода робіт по складанню кримінального уложення”. Це – історична довідка, яка складена Державною канцелярією і розміщена в “Кримінальне уложення з викладенням роздумів, на яких воно засноване”¹. При всій значимості фактичного матеріалу, що в ній міститься, її виділяє таке трактування етапів розвитку кримінального законодавства Росії, яка не лише сумнівів в ігноруванні закономірностей капіталізму, зокрема, - впливу на законодавче реформаторство царизму буржуазії, замовчуванні протиріч всередині правлячої верхівки, які виникали в ході підготовки законопроекту. В сутності в цьому документі все зведено до велінь законодавця.

Окремі сюжети з історії Кримінального уложення 1903 року є в лекціях по кримінальному праву професорів Н. Таганцева, І. Фойницького, П. Пусторослева². З спеціальних монографічних робіт, присвячених Уложенню 1903 року, кількість яких дуже невелика, потрібно назвати наступні: В. Єсіпов – “Кримінальне Уложення 1903 року, його характер і зміст”, Г. Євангулов – “Кримінальне Уложення”, І. Щегловитов – “Нове кримінальне уложення”, А. Марголін – “Основні риси нового кримінального Уложення”, А. Фон-Резон – “Кримінальне Уложення”³. В цих роботах міститься аналіз нового кримінального закону методом формально-юридичного співставлення норм Уложення про покарання 1845 року з нормами Кримінального уложення 1903 року. Не можна не згадати про неофіційне видання Н. Таганцева – “Кримінальне Уложення 22 березня 1903 року”, яке являє собою авторський коментар всього закону, а також дослідження складів Кримінального уложення 1903 року про державні злочини Н. Полянським⁴. З великої кількості статей, присвячених Кримінальному уложенню

1903 року, найбільш цікаві статті С. Моркрянського – “Новий закон і старі гарантії”⁵, М. Ісаєва – “Уложення про покарання чи кримінальне улсження ?”⁶, А. Жижилєнка - “Коли ж буде введено в дію Кримінальне Уложення 22 березня 1903 р. ?”⁷, в яких була показана обмеженість законодавчої політики царизму, його прагнення затримати введення в дію нового закону в повному обсязі. Однак в дореволюційній літературі по суті так і не була належним чином висвітлена історія розробки Кримінального уложення 1903 року, не були розкриті протиріччя, які мали місце в ході обговорення законопроекту, не показано, чим вони були обумовлені.

Що стосується радянської історіографії, то в роботах П. Зайончковського, В. Лаверичева, Л. Захарової, Є. Черменського⁸ і ряду інших істориків висвітлені соціально-економічні, політичні особливості Російської імперії другої половини ХІХ – початку ХХ віків, показані протиріччя самодержавства у підготовці і здійсненні реформ 60 – 70 років, “контрреформ” 80 – 90 років. При цьому ними дана характеристика діяльності таких осіб, як Д. Набоков, Н. Манасєїн, Н. Муравйов, які не тільки розробляли і проводили в життя “контрреформи” в судово-слідчій та процесуальній системах, але одночасно приймали участь у підготовці проекту Кримінального уложення. Дуже близькі до теми роботи дослідження істориків-юристів Б. Віленського та А. Давидовича.⁹ В них переконливо показані недоліки судової реформи 1864 року, реакційні риси, спрямовані проти неї, “контрреформ” 80 – 90 років, а також особливості розвитку російського законодавства в епоху імперіалізму. Все це має велике значення для вивчення історії розробки Кримінального уложення 1903 року. Кримінально-правові аспекти даної проблеми частково висвітлювалися в роботах С. Познишева, А. Траїніна, Б.

Утевського.¹⁰ Про вплив Кримінального уложення 1903 року на законодавство деяких буржуазних держав говориться в підручнику А. Естріна по кримінальному праву,¹¹ в статтях В. Куфаєва, Б. Маньковського.¹²

В 1881 році була розпочата робота по складанню нового Кримінального уложення. Промовляючи напутні слова комісії по складанню проекту уложення, імператор Олександр III вказав на необхідність приділити увагу “сфері посягань на державу та її лад”, так як “змінилися засоби і прийоми, частково і сам напрям злочинної діяльності, в силу чого постанови Уложення 1845 року перестали відповідати новим формам співтовариств, недостатніми для боротьби з соціально-революційною пропагандою”.¹³

Нове Кримінальне уложення суттєво відрізнялося від того, що було прийнято раніше. Воно об'єднувало Уложення про покарання кримінальні і виправні та Статут про покарання, що покладалися мировими суддями. Було значно скорочено число статей (їх було 687 проти 2224 в Уложенні 1845 року). Загальна частина Уложення містила більш чіткі визначення поняття злочину, підстав настання кримінальної відповідальності, форм вини, видів співучасті, стадій скоєння злочину і інших положень кримінального законодавства. На зміст Загальної частини Уложення 1903 року здійснили вплив найважливіші принципи буржуазного кримінального права.¹⁴

Розробка проекту нового Кримінального Уложення була закінчена у 1895 році. Проект представлений Міністерству юстиції, де обговорювався Особливою радою при міністрі. Обговорення закінчилося в кінці 1897 року, а на початку 1898 року проект був направлений у Державну раду. Тут також було створено Особливу раду, яка доповнила і виправила проект, і наприкінці 1902 року він надійшов на розгляд до департаменту Державної ради. На початку 1903 року, а саме 22 березня, проект був підписаний імператором.

Вступ у законну силу Кримінального Уложення було відкладено, проте у дію поступово вводилися глави і статті, що включали нові склади політичних злочинів. Законом від 1904 року вводи-

лись в дію статті про заколот проти Верховної влади, про державну зраду, про смуту.

В новому Уложенні чітко відрізнялися загальна і особлива частини. В загальній частині давалося поняття злочину, умислу, необережності, приготування, посягання та співучасті.

Загальна частина складалася з семи наступних розділів:

1. Загальні положення.
2. Про простір дії Кримінального Уложення.
3. Про покарання.
4. Про умови “вмененія” злочинності діянь.
5. Про види вини.
6. Про пом'якшення та заміну покарання.
7. Про обставини, що посилюють відповідальність.

Уложення давало формальне визначення злочину. Злочин – це діяння, що під час його вчинення є забороненим законом під загрозою покарання (ст. 1). Принцип аналогії відкидався, адже не має злочину і не має покарання без вказівки на те в законі.¹⁵

Кримінальне Уложення давало вичерпний перелік видів покарання (ст. 2): смертна кара, каторга, заслання на поселення, ув'язнення у виправному домі, ув'язнення у фортеці, ув'язнення у тюрмі, арешт, грошова пеня.

Уложення приймало технічний поділ, розмежування протиправних діянь за ступенем тяжкості (ст. 3) на: тяжкі злочини (“Злочинні діяння, за які в законі визначені як вища форма покарання смертна кара, каторга або заслання на поселення називаються тяжкими злочинами”), злочини (“Злочинні діяння, за які в законі визначені як вища форма покарання ув'язнення у виправному домі, фортеці або тюрмі, називаються злочинами”), проступки (“Злочинні діяння, за які в законі визначені як вища форма покарання арешт або грошова пеня, називається проступками”).¹⁶

У Кримінальному Уложенні зазначалися межі його дії. Дія цього Уложення не поширювалась: на діяння, що караються по законам церковних, військових та військово-морських уставів про покарання, дисциплінарним уставам, уставам

ссильних, казенних і адміністративних управлінь, а також по особливим положенням та узаконенням, в межах цими законами, уставами, положеннями та узаконеннями встановлених; на діяння, що караються за звичаями іноземних племен в межах, що встановлені законом; на злочинні діяння, що скоєні у Великому Князівстві Фінському, за винятком випадків, особливо в законі зазначених; на злочинні діяння іноземців, які користуються в Росії правом позаземельності.¹⁷

Дія Уложення поширювалась на діяння, що скоєні в іноземних державах російськими підданими, які користуються в цих державах правом екстериторіальності (ст. 6), а також за злочинні діяння, що скоєні російськими підданими в Туреччині, Персії, Китаї, Кореї або інших державах, в яких вони були не підсудні місцевій владі (ст. 7).¹⁸

В розділі про покарання зазначалося, що смертна кара виконувалась через повішення не публічно (ст. 15), каторга призначалась або без строку, або строком від 4 до 15 років. Звинувачені утримуються в каторжних тюрмах в загальному ув'язненні та виконують тяжкі роботи як у приміщеннях цих тюрем, так і поза їх межами. Після відбуття каторги злочинці переводяться на поселення у передбачені для цього місцевості (ст. 16). Заслання на поселення призначалося безстроково. Засуджені засилаються у передбачені для цього місцевості, що вказуються на кожне трьохліття у законодавчому порядку за представленням Міністрів Юстиції та Внутрішніх справ (ст. 17). Ув'язнення у виправному домі призначається на строк від 1 року і 6 місяців до 6 років. Засуджені спочатку утримуються у одиночному ув'язненні від 3 до 6 місяців, а потім переводяться у загальне ув'язнення. Засуджені обов'язково займаються заведеними у виправному домі роботами у його приміщеннях, а особи чоловічої статі можуть також призначатися на роботи поза межами виправного дома (ст. 18). Ув'язнення у фортеці призначається на строк від 2 тижнів до 6 років. Засуджені знаходяться у загальному ув'язненні (ст. 19). Ув'язнення в тюрмі призначається на строк від 2 тижнів до 1 року. Засуджені знаходяться в одиночному ув'язненні. При нестачі в

тюрмах тюремних одиночних камер засуджені утримуються разом з іншими засудженими, і в цьому випадку 4 дні загального ув'язнення вважаються рівними 3 дням одиночного ув'язнення. Засуджені обов'язково займаються заведеними в тюрмі роботами (ст. 20). Арешт призначається на строк від 1 дня до 6 місяців. Засуджені утримуються у передбачених для арешту приміщеннях в загальному ув'язненні, але за їх проханням за наявності вільних камер поміщуються в одиночне ув'язнення. Засуджені до арешту на строк більше, ніж 7 днів можуть, при погодженні на це суду, відбутися арешт за власним місцем проживання (ст. 21). Строк каторги визначається роками та півроками; строки ув'язнення: у виправному домі – роками і місяцями; у фортеці та тюрмі – роками, місяцями та тижнями; а строк арешту – місяцями, тижнями і днями. Передбачені законом строки додаткових покарань – позбавлення права займатися після відбуття покарання визначеними законом видами торгівлі або промислів або іншою зазначеною в законі діяльністю, а рівно супроводжуючою усунення з посади службовців і духовних осіб іномовних християнських, а також нехристиянських віросповідань, заборона займати рівну і вищу посаду – визначається роками і місяцями (ст. 22). Грошова пеня визначається рублями та полтинами, за винятком випадків, в яких законом вказаний особливий порядок їх підрахування. Якщо в законі вищий розмір пені визначається сумою не меншою, ніж 100 рублів, то пеня призначається в розмірі не менше 10 рублів. Сплата грошової пені може бути відстрочена або розстрочена судом на час не більший 1 року з дня вступу вироку в законну силу. Пеня, для якої не встановлено особливого призначення, звертається на облаштування місця ув'язнення (ст. 24).¹⁹

Засуджений до ув'язнення в тюрмі, якщо суд визнає його тим, хто вчинив злочинне діяння внаслідок дармоїдства, може бути за визначенням суду поміщений після відбуття ув'язнення в тюрмі у роботний дім на строк від 6 місяців до 2 років (ст. 32).²⁰

Речі, які заборонено виготовляти, продавати, поширювати, мати при собі або зберігати, відбираються і, якщо в за-

коні не вказано особливо для них призначення, знищуються або вносяться в казну. Гроші, виручені від продажу речей, що надійшли в казну, направляються на облаштування місць ув'язнення. На тих же підставах відбираються і знищуються або направляються в казну: речі, що призначалися або слугували для скоєння злочинних діянь у випадках, коли їх вилучення особливо передбачене законом, інші особливо зазначені в законі речі.

Присудження до смертної кари, каторги або заслання на поселення супроводжується втратою прав "состоянія". Втрата цих прав складається: для дворян у втраті дворянства і всіх переваг з ним пов'язаних; для священнослужителів, "монашествующих" і взагалі осіб духовного звання – у втраті духовного сану і звання, та всіх переваг з ними пов'язаних; для поважних громадян, для купців і людей інших "состояній" – у втраті прав і переваг, кожному із цих "состояній" особливо присвоєних (ст. 25).

Не вважається винним злочинне діяння, вчинене особою, яка під час його вчинення не могла керувати своїми діями внаслідок хворобливого розладу душевної діяльності або несвідомого стану, або ж розумової відсталості, що походить від тілесного недоліку або хвороби. У випадках, коли залишення цієї особи без особливого нагляду суд визнає небезпечним, він віддає цю особу під відповідальний нагляд батькам або іншим особам, які виявили бажання прийняти її під свою опіку, або поміщує її у заклад медичного характеру. У випадках вчинення вбивства, тяжкого тілесного ушкодження, зґвалтування, підпалу або посягання на скоєння одного із цих злочинних діянь, особа, що скоїла таке діяння, обов'язково поміщується у заклад медичного характеру (ст. 39). За Кримінальним Уложенням не вважається винним злочинне діяння, вчинене малолітнім, який не досяг 10-літнього віку (ст. 40). Також не вважається винним злочинне діяння, вчинене неповнолітнім від 10 до 17 років, який не міг розуміти властивості та значення скоєного або керувати своїми вчинками. Ці неповнолітні можуть бути віддані під відповідальний нагляд батькам або особам, на утриманні яких вони зна-

ходились, або іншим благонадійним особам, що погодились на це, а у випадку вчинення тяжких злочинів чи злочинів можуть бути поміщені у виправно-виховні заклади (ст. 41). Не вважається винним злочинне діяння, якщо особа, яка його вчинила, не могла його передбачити чи попередити (ст. 42). Не вважається злочинним ні діяння, вчинене задля виконання закону, ні діяння, вчинене задля виконання наказу по службі, що виданий владою у межах її відомства з виконанням усіх установлених правил, якщо наказ не приписував явно злочинного (ст. 44). Не вважається винним діяння, вчинене при необхідній обороні проти незаконного посягання на особисті або майнові блага самого того, хто обороняється або іншої особи. Перевищення меж необхідної оборони надмірністю або несвоєчасністю захисту карається у випадках особливо передбачених законом (ст. 45).²¹

Не вважається злочинним діяння, що вчинене для спасіння власного життя, здоров'я, свободи і іншого особистого чи майнового блага або блага іншої особи від небезпеки, яка утворилася внаслідок погрози, незаконного змушення або іншої причини, яка була невідвратною в той час іншими методами. Якщо діяння спрямоване на предмет, що не існує або не гідний для вчинення того роду злочинного діяння, що замислювалося, то воно також не вважається винним (ст. 47).²²

Злочинне діяння вважається умисним не тільки, коли винний бажав його вчинення, але також коли він свідомо допускав настання наслідків, що обґрунтують злочинність цього діяння. Злочинне діяння вважається вчиненим з необережності не тільки коли винний його не передбачував, хоча міг та повинен був його передбачити, але тоді, коли він хоча і передбачив настання наслідків, що обґрунтують злочинність цього діяння, але легковажно передбачав такі наслідки попередити. Тяжкі злочини карались лише при наявності вини з умислом. Злочини карались при наявності вини з умислом, а при наявності вини з необережності – лише у випадках передбачених законом. Проступки карались при наявності не лише вини з умислом, але і з необережності,

◆ за виключенням випадків, що особливо зазначені в законі (ст. 48). Діяння, яким починалось приведення у виконання злочинного діяння, вчинення якого бажав винний, що не завершено з вини обставин, які не залежать від волі винного, вважаються посяганням. Посягання на тяжкі злочини, а у випадках особливо зазначених у законі, і на злочини – підлягає покаранню, проте покарання пом'якшується. Посягання на проступки не карається (ст. 49). Придбання або пристосування засобів для приведення у виконання умисного злочинного діяння називається готуванням. Приготування карається у випадках особливо зазначених у законі, якщо при цьому воно було зупинене за обставинами, що не залежать від волі винного (ст. 50). У злочинному діянні, яке вчинене декількома особами, що погодились на його здійснення або діяли раніше домовившись, співучасниками визнаються ті, які: 1) власне чинили злочинне діяння або брали участь в його виконанні; 2) підмовили іншого до співучасті у вчиненні злочинного діяння; 3) були пособниками, які доставляли засоби або ліквідували перешкоди або надавали допомогу вчиненню злочинного діяння порадою, вказівкою або обіцячкою не перешкоджати його вчиненню або покривати його. Співучасники тяжкого злочину або злочину підлягають покаранню, що зазначене в законі за таке діяння, але для пособника, допомога якого була несуттєвою, покарання пом'якшувалося. Зі співучасників проступку карались лише ті, які безпосередньо вчинили його або ті, які брали участь в його виконанні. Співучасник, який відмовився ввід участі у злочинному діянні і своєчасно прийняв всі залежні від нього заходи для його попередження, звільняється від відповідальності (ст. 51). Той, хто погодився брати участь у співучасті для вчинення тяжкого злочину або злочину і не відмовився від співучасті, проте не був співучасником тяжкого злочину або злочину, відповідає лише за перебування у співучасті. Перебування у співучасті для вчинення тяжкого злочину або злочину, або перебування у шайці для вчинення декількох тяжких злочинів або злочинів караються у випадках, спеціально зазначених у законі (ст. 52).²³

Особа, визнана винною, за наявності обставин, що зменшують вину, пом'якшується за наявності наступних обставин: не може бути призначена вища міра покарання за вчинення злочинного діяння, що передбачене законом, при зазначенні в законі за злочинне діяння нижчої міри покарання суду надається право її зменшити до нижчого законного розміру цього виду покарання, при відсутності в законі особливого визначення про нижчу межу покарання за злочинне діяння суд може зменшити це покарання до нижчого законного розміру цього виду покарання або, за винятком нижче вказаних випадків, перейти до іншого покарання у наступній послідовності: від смертної кари до каторги без строку, від безстрокової каторги – до строкової, від строкової каторги до ув'язнення у виправному домі, від вислання на поселення – до ув'язнення у фортеці на строк не менший, ніж 1 рік; від ув'язнення у виправному домі – до ув'язнення в тюрмі; від останнього – до арешту.

Попереднє ув'язнення могло бути зараховане в покарання, у повній мірі або частково, судом, який винесе вирок по справі, якщо винуватий засуджується до ув'язнення у виправному домі, фортеці, тюрмі або до арешту (ст. 54).

Неповнолітні віком від 10 до 17 років, якими вчинене злочинне діяння за наявності вини, підлягали: неповнолітні від 14 до 17 років замість смертної кари або каторги без строку – ув'язненню в тюрмі на строк від 3 до 8 років, неповнолітні від 10 до 14 років замість смертної кари, каторги або заслання на поселення або ув'язнення у виправному домі, фортеці або тюрмі, а неповнолітні від 14 до 17 років замість заслання на поселення або ув'язнення у виправному домі, фортеці або тюрмі – до поміщення у виправно-виховний заклад, неповнолітні від 10 до 17 років замість арешту або грошової пені – “внушенію” від суду; якщо ж суд виявив, що проступки вчинені неповнолітнім як промисел або свідчать про звичку до злочинної діяльності – поміщення у виправно-виховний заклад. У випадку неможливості поміщення неповнолітнього у виправно-виховний заклад: визнаний винним у вчиненні тяжкого злочину або такого злочину, за який у законі

окремо як виключна міра покарання за заключення у виправний дім, може бути заключений у спеціально пристосоване для неповнолітніх приміщення при тюрмі або арештному домі, визнаний винним у вчиненні злочинного діяння менше, ніж вказані вище, неповнолітнього можуть віддати під відповідальний нагляд батькам або особам, на утриманні яких він знаходився, або іншим благонадійним особам, що погоджуються на це, неповнолітня могла бути віддана у жіночий монастир її віросповідання, якщо за правилами, встановленими для цього монастиря, проживання у ньому стороннім особам не заборонено. Неповнолітні від 10 до 17 років не підлягали позбавленню або обмеженню прав, за винятком неповнолітніх віком від 14 до 17 років, яким за вчинений тяжкий злочин смертна кара або безстрокова каторга замінені заключенням у тюрмі. До цих неповнолітніх застосовувались наслідки засудження до смертної кари і каторги.²⁴

Для неповнолітніх від 17 до 21 року: смертна кара замінювалась безстроковою каторгою, безстрокова каторга замінювалась на каторгу на 15 років, строки каторги і заключення у виправному домі, фортеці або тюрмі скорочувались на одну третину, позбавлення і обмеження прав застосовується лише у випадках засудження до каторги або до заслання на поселення (ст. 57).

Для осіб чоловічої і жіночої статі, що досягли 70-річного віку, смертна кара і каторга замінюються засланням на поселення. Для особи жіночої статі, що не досягла 70-річного віку, смертна кара замінюється каторгою без строку, за винятком тяжкого злочину, що передбачений статтею 99, а саме за посягання на життя, здоров'я, свободу та взагалі недоторканість імператора і його родини.²⁵

Той, хто вчинив до проголошення вироку, резолюції або рішення про винуватість, два або більше злочинних діянь підлягав найтяжчому з покарань, назначених судом за ці діяння. Суд може збільшити назначене ним найтяжче покарання до найбільшого, назначеного в законі за це діяння, яке за розміром не має перевищувати суми всіх назначених винному обвинувачень. Проте, якщо найтяжчим покаранням була каторга або за-

ключення у виправному домі, а за інше діяння, що судиться по сукупності, судом назначені: грошова пеня, арешт або заключення у фортеці на строк не більший одного року, то суд може збільшити назначене ним найтяжче покарання.

При назначенні покарання по сукупності тяжкість однорідних покарань визначається за їх строком або розміром, а неоднорідних – їх послідовністю.

Суд мав право збільшити покарання службовцю, винному у вчиненні або участі у вчиненні загального злочинного діяння; або з порушенням відносин службової підпорядкованості; або шляхом зловживання своїм обов'язком або повноваженням; або шляхом погрози, утисками, або іншими зловживаннями владою (ст. 65).²⁶

Той, хто вчинив злочинне діяння, по відбуттю покарання підлягає відповідальності на загальній основі. У випадку скоєння засудженим діяння, схожого з попереднім або з ним однорідного покарання, що знов назначаються, посилюються, якщо до вчинення нового схожого чи однорідного злочинного діяння пройшло з моменту відбуття покарання за попередній: тяжкий злочин – не більше 5 років; злочин – не більше 3 років і проступок – не більше 1 року (ст. 67).²⁷

Покарання за давністю не застосовувалося: якщо з дня вчинення злочинних діянь до дня порушення проти обвинуваченого кримінального слідства в установленому порядку пройшли такі строки давності: по відношенню до тяжких злочинів, за які в законі як вища міра покарання зазначена смертна кара – 15 років, по відношенню до інших тяжких злочинів – 10 років, по відношенню до злочинів, за які в законі як вища міра покарання зазначене заключення у виправному домі – 8 років, по відношенню до інших злочинів – 3 роки, а по відношенню до проступків – 1 рік, якщо з дня вчинення тяжких злочинів і злочинів до дня винесення вироку про винність пройшли подвійні, а з дня вчинення проступків до дня винесення вироку – потрібні строки, що вказані в п. 1, якщо з дня винесення вироку до дня приведення його у виконання пройшли вказані в п. 2 строки, які в цих випадках рахуються відповідно покаранню, назначеного су-

довим вироком. Для злочинних діянь, що складаються з кількох дій, строки давності рахуються з дня скоєння останньої дії, а для злочинних діянь, що безперервно продовжуються – з дня його припинення.

Для Уложення 1903 року характерні дві тенденції: зміна кримінального законодавства у відповідності з принципами буржуазного кримінального права (формальне визначення поняття злочину як діяння, забороненого під час його вчинення законом під страхом покарання; прагнення обмежити казуальність; більш чітко визначити підставу настання кримінальної відповідальності) і посилення відповідальності за державні злочини.

Перша глава Уложення 1903 року, яка формулювала деякі загальні положення буржуазної законності, не відповідала інтересам правлячих класів. Уложення 1903 року в цілому не було введено в дію.²⁸ Введення в дію глав Уложення 1903 року відповідало каральній політиці царського уряду.

В науковій та учбовій літературі дослідження стосовно Уложення 1903 року майже не проводилися, крім двох кандидатських дисертацій другої половини 80-х років ХХ ст. В підручниках з історії права України та Росії аналіз Уложення майже не представлений і тому дана стаття може бути допоміжним учбовим посібником.

¹ Див.: Уголовное уложение с изложением рассуждений, на коих оно основано. – Спб., 1910.

² Таганцев Н.С. Лекции по русскому уголовному праву. Ч. общая, вып. 1. – Спб., 1887; Фойницкий И.А. Курс уголовного права. – Спб., 1912; Пусторослев П.П. Програма лекцій по общей части русского Уголовного права. Вып. 1. – Ю., 1904.

³ Есипов В.В. Уголовное уложение 1903 года, его характер и содержание. – Варшава, 1903; Евангулов Г.Г. Уголовное Уложение. – Спб., 1903; Щегловитов И.Г. Новое уголовное уложение. – Спб., 1903.

⁴ Полянский Н.Н. Стачки рабочих и уголовный закон. – Спб., 1907.

⁵ Журнал Министерства юстиции, № 3. – Спб., С. 1 – 31.

⁶ "Право". – Спб., 1912, ст. 2535

⁷ Там само, ст. 2115 - 2123

⁸ Напр., див. Чемеренский Е.Д. История СССР. Период империализма. – М., 1974

⁹ Давидович А.М. Самодержавие в эпоху империализма. – М., 1975

¹⁰ Напр., див. Утевский Б.С. Общее учение о должностных преступлениях. – М., 1948

¹¹ Эстрин А.Я. Советское уголовное право. – М., 1935

¹² Маньковский Б.С. Система особенной части уголовного кодекса германского фашизма. В сб. Уголовная политика кап. Стран. – Юриздат, 1937.

¹³ Марголин А.Д. Основные черты нового уголовного Уложения. – К., 1907. – С.33.

¹⁴ Евангулов Г.Г. Уголовное Уложение. – Спб., 1903. – С. 59.

¹⁵ Есипов В.В. Уголовное уложение 1903 года, его характер и содержание. – Варшава, 1903. – С. 75.

¹⁶ Марголин А.Д. Основные черты нового уголовного Уложения. – К., 1907. – С. 93.

¹⁷ Щегловитов И.Г. Новое уголовное уложение. – Спб., 1903. – С. 48.

¹⁸ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

¹⁹ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²⁰ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²¹ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²² Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²³ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²⁴ Марголин А.Д. Основные черты нового уголовного Уложения. – К., 1907. – С. 76.

²⁵ Щегловитов И.Г. Новое уголовное уложение. – Спб., 1903. – С. 87.

²⁶ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²⁷ Уголовное уложение 22 марта 1903 г. – Изд. Н.С.Таганцева. –Спб., 1904.

²⁸ История государства и права СССР . Под ред. Титова И.Ф.. – М., 1988. – С. 73.

АННОТАЦІЯ

Розглядаються основні причини прийняття та введення в дію вітчизняної пам'ятки права початку ХХ століття – Кримінального Уложення Російської імперії 1903 року. Дається характеристика основних положень загальної частини Уложення, що діяли до 1917 року включно.

SUMMARY

The main reasons of adoption and enactment of the legal legacy of a state at the beginning of the 20-th century – The Criminal Codes (Statute) of the Russian Empire of 1903 are studied. The article considers the main provisions of the General part of the Criminal Codes which were in force up till 1917 inclusive